

PRÓZA CESTOPISNÁ

Se směřováním literatury k životní praxi souvisel i vývoj prózy cestopisné. Nespokojovala se již jen se středověkým líčením nepravděpodobných, pohádkových jevů, jaké přinášel cestopis Mandevillův, také v pozdější době opisovaný, ale vznikala i nová, původní cestopisná literatura. Ta je důležitá zvláště proto, že se v ní ohlašoval reálnější poměr k životu. Jistě zde působily i zahraniční válečné výpravy, na nichž velký počet našich předků poznával cizí země z vlastního názoru.

Poměrně nejpozději pronikl tento nový vztah k světu do cestopisů o východních zemích, snad právě v souvislosti s oblibou středověkého fantastického čtení. Svědčí o tom latinský spisek *Cesta do Jeruzaléma* od kališnického kněze Martina Křivoústého, který dokládá stále trvajícím touhu poznat Palestinu a živý zájem o křesťanské církve v jejich kolébce. Vznikl sice až po r. 1477, ale názorově i literární formou náleží ještě době poděbradské.

Zatím co středověký cestopis obracel svůj zájem především k východním zemím, na sklonku husitského období vznikají první cestopisy o zemích západních. Naši předkové cestovali ovšem do bližších i vzdálenějších zemí na západ, na sever i jih častěji než do Palestiny (jak to vyplývalo už ze zeměpisné polohy českých zemí), ale v literárním ztvárnění se to projevilo až pozdě. Převládá zájem o praktický účel těchto cest nad zájmem o samy země a život v nich, a tak – ať už to byly cesty podnikané jako pouti, za vzděláním na slavné školy, nebo z příčin politických, hospodářských a vojenských – cestovatelům postačovaly k označení situace pouhé místopisné zmínky. Teprve v době poděbradské vznikla dvě cestopisná díla, která ve své konečné úpravě měla dokumentovat vědomé úsilí krále Jiřího o zajištění míru, dohody mezi evropskými panovníky a očištění našich předků od klevet, šířených proti nim v západní Evropě: *Deník panaše Jaroslava* a *Paměti Šaškovy*.

MARTIN KŘIVOÚSTÝ CESTA DO JERUZALÉMA

O Martinu Křivoústém víme bezpečně jen tolik, že byl utrakvistickým knězem a bakalářem pražské university a že vykonal r. 1477 cestu do Svaté země. Putoval přes Korutany a z Benátek po souši podle východního pobřeží Itálie do Tarenta, pak lodí přes Korfu, Krétu a Kypr do Tripoli v Sýrii, odtud do Damašku a do Jeruzaléma, jehož popis zaujímá největší část spisu. Zajel i do Betléma a k Jerichu, vrátil se přes Ramu do Jaffy, plul obvyklou cestou, ale z Korfu podle dalmatského pobřeží.

Ač je popis cesty úmyslně stručný, obsahuje hojně letmých postřehů, hlavně zmínek o hospodářských poměrech. Spisovatel byl asi šetrný venkovský synek, který má radost z darů přírody, ale zlobí se na nedostatečné obdělávání půdy pro

lenost rolníků nebo pro malý počet obyvatelstva. Jako upřímný utrakvista zdůrazňuje, že v Jeruzalémě všechny církve kromě římské přijímají pod obojí způsobou a že v „Kandii“ (tj. na ostrově Krétě) měl hádání s nepřáteli kalicha, navrhuje okázalé bezduché obřady a protiví se mu, že se Čechové opičí v oděvu po Němcích a jiných cizincích. Latina spisu, závislá v popise svatých míst na tehdy oblíbených itinerářích (popisech vzdálených míst, zejména nábožensky významných), je celkem výrazově i slohově velmi prostá. Autor si tu a tam pomáhá i českými slovy (např. gramina bodláčie, rosae šípky, monachi bossakones). Vedle latinského textu existoval též český překlad pořízený r. 1573, ten je však dnes nezvěstný.

(V BRINDISI A LECCE)

Potom se přijde k Brindisi. Je to město rozsáhlé, ale z velké části pusté, jednak že je to město velmi staré, jednak že tu kdysi skoro všichni lidé pomřeli morem. A přece je tam lidí hojně proto, že se tam usadili Slované. V tom městě se všechno koupí dobře, zvláště víno. A přístav je tam

5 výstavný a pevný.

Potom přijdou Lupie, vlašsky Lecce. A je to město výstavné, pěkné, veselé a veliké a je v něm bohatství všeho druhu; leží od přístavu osm mil daleko v zemi. Je tam stále léto a horko, ale pro nás je neuvěřitelné, co teď řeknu: že tu jsou jablka – sám jsem se jich najedl dosyta tam, kde jsme byli,

10 totiž u jeptišek –, která stále kvetou, stále rostou, stále zrají, stále jsou zralá, a to na každém stromě, a jsou sladká i kyselá. A já jsem se velmi divil, že na jednom stromě jsou zároveň ta jablka, jako jsou lidé všeho stáří v městě: někteří starci, někteří v plné síle, někteří mladíci, někteří v kolébce. A bylo to v únoru, takže by se tomu u nás smáli, že to bylo v ten čas. A ta zahrada

15 je velmi nákladně založena, má korýtko z tesaných kamenů na vedení vody ke stromům v létě pro horko. A stáli jsme u toho města dobře čtyři neděle. A je tam též rozmarýny veliké množství při cestě z přístavu do města, že jsme si jí topili. Ó Lecce, jak jsi rozkošné! Město má v obvodu dobře jednu míli a procházky kolem všude pěkné.

20 A v těch městech, ač tam mají tolik bohatství, přece není ani zbožnosti, ani žádných kázání; ale jaký lid, takový i kněz. A skoro v každém z nich je biskup; pěkně se vyzvání, počínajíc od půlnoci; ale nic nedělají a kněží je tam mnoho a neužitečných. Toho jsem si dobře všiml, protože jsem chtěl vidět, jak je jinde lid vzdělaný, jak hledá boha. Dokonce netoliko

25 sešli z cesty páně, ale všichni se pachtí po svých věcech. Já však si myslím, že vůbec ani nikdy nebyli na cestě páně, a ani si nejsou vědomi, že si vedou špatně, protože jim nikdo neřekne, že se tu nekonají kázání.

1 k *Brindisi*: přístavní město v jihových. Itálii – 3 *pomřeli morem*: skutečnou příčinou vylidnění města bylo zemětřesení – 6 *Lupie, vlašsky Lecce*: starověké Lupiae, italsky Lecce, město 37 km jihových. od Brindisi – 7 *osm mil*: italských, tj. asi 12 km – 9 *jablka*: jde pravděpodobně o pomeranče a citróny – 19 *jednu míli*: asi půldruhého km